

12

SADAKA-İ CÂRİYE: VAKIF MEDENİYETİ

عن أبي هريرة أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ
إِذَا مَاتَ الْإِنْسَانُ انْقَطَعَ عَمَلُهُ إِلَّا مِنْ ثَلَاثٍ صَدَقَةٍ جَارِيَةٍ أَوْ عِلْمٍ يُنْتَفَعُ بِهِ أَوْ
وَلَدٍ صَالِحٍ يَدْعُو لَهُ

Ebû Hureyre'den (r.a) rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: **“İnsan öldüğü zaman amel defteri kapanır. Üç kimse bundan müstesnadır: Sadaka-i cârîye (kesintisiz sadaka), yararlanılan ilim (bilgi-hikmet) ve dua eden hayırlı evlat”**⁹⁴.

94 Müslim, Vasiyyet, 14; Ebû Dâvud, Vasâyâ, 14; Nesâî, Vasâyâ, 8.

AÇIKLAMA

Bu hadis-i şerife göre, dünya hayatını anlamlı kılan değerler listesinin başında *sadaka-i câriye*, *faydalı bilgi* ve *hayırlı evlat* yer alır. Ayrıca bu değerler, amel defterini açık tutan ve ölüm sonrası kabir/berzah hayatını aydınlatan muazzam bir mirastır. Hadis metninde geçen *sadaka-i câriye*, kesintisiz iyilik ve güzellik; câmi, meşid, mektep, kütüphane, ticari hedefi olmayan kitap basım ve dağıtımı, yol, köprü, çeşme, sulama kanalı, misafirhane, öğrenci yurdu, aç bî ilaç olanlar için aşevi ve hastane gibi hizmet ve faaliyet alanları demektir.

“Sevap için hibe olunan maldır” diye tarif edilen *sadaka*, insanın kendi inanç ve değerlerine sadakatini gösteren, ruh dünyasını karartan ve onun temiz fıtratını kirleten dünyevî-seküler yönelişe karşı bir faaliyet demektir. Yoksulların geçim sıkıntısını hafifletmek için infak ve fedakârlıkta bulunmak, ahlâkî ve vicdanî görev ve sorumluluktur.

Rasûlullah (s.a), “Düşman eline düşmüş esiri/zorda kalmış müslümanı kurtarın, aç kimseyi doyurun, hastayı ziyaret edin”⁹⁵ buyurur. İslâm dini, açları doyurmayı, çıplakları giydirmeyi, yokluk içinde kıvrananların her çeşit zaruri ihtiyaçlarını karşılamayı, ümmetin zenginlerine yerine getirilmesi gerekli bir vazife olarak yükler. Bu yüzden, zaruri ihtiyaçları karşılanmadığı için kötülüğe itilen, suçlu duruma düşen veya hayatı tehlikeye girenlerden özellikle onları sorumlu tutar. Bu sayede toplumun fertleri arasında sosyal yardımlaşma duygusu gelişir ve kurumlaşır. İslâm coğrafyasında görülen vakıf medeniyeti, bunun en canlı, en etkili ve en kalıcı örneğini oluşturur. Esasen bu medeniyetin inşaa ve idamesinde zenginlerin yanı sıra dar gelirlilerin de maddî-mânevî

95 Buhârî, Cihâd, 171.

payı olduğu görülür. Nitekim Rasûl-i Ekrem, “Ey Allah’ın Rasûlü! Hangi sadaka daha faziletlidir?” suâline şu cevabı verir: “Dar gelirlinin gücünün yettiğidir. Sen bakmakla yükümlü olduğun kimseden başla!”⁹⁶.

Maddî-mânevî sürekli getirisi olan ve devamlı sevap kazandıran bir kurum olarak *sadaka-i câriye*, ilk Müslümanları ve onların yolunda olanları iyilik ve güzelliklere, kesintisiz hayır ve hasenâta özendirmişti. Hz. Ömer, başından geçen bir olayı şöyle anlatmıştı: Rasûlullah (s.a) bir gün bize sadaka vermemizi emretmişti. İmkânımın olduğu bir zamana denk düşmüştü. Ben “Şayet bir gün Ebû Bekir’i geçeceksem bugün geçebilirim!” diyerek malımın yarısını getirdim. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a) bana:

–Aile efradına neyi bıraktın? dedi. Ben:

–Bir o kadar! dedim. Ebû Bekir ise yanında bulunan malın hepsini getirdi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a):

–Ey Ebû Bekir! Aile efradına neyi bıraktın? dedi. O:

–Allah ve Rasûlünü onlara bıraktım, dedi. Bunun üzerine ben:

–Artık seninle ben hiçbir zaman yarışamam ve seni geçemem! dedim⁹⁷.

İslâm ahlâk düzeninin temelinde, “Allah’ın emrine saygı, yaratıklarına şefkat” prensibi vardır. İşte, tarih boyunca vakıf medeniyetinin diri kalmasının esprisi bu şuur ve heyecan halinde aranmalıdır. Asr-ı saadette hayat bulmakla beraber Hulefâ-i Râşidîn, Emeviler, Abbasiler ve Selçuklular zamanında önemli gelişmeler gösteren vakıf medeniyeti, Osmanlı Devleti’ni *Devlet-i Aliyye* mertebesine yükselten sâiklerden biridir. Zira o güzel zamanlarda, dul kadınlar ve kimsesizler için bakımevleri kuran,

96 Ebû Dâvud, Zekât, 40; Nesâî, Zekât, 49; Dârimî, Salât, 135; Ahmed b. Hanbel, II, 357.

97 Hâkim, *Müstedrek*, I, 414.

öksüz çocuklara süt anne arayan, fakir kızlar için çeyiz hazırlayan, kış aylarında kuşları/hayvanları besleyen ve tedavi eden vakıf müesseseleri mevcuttu. Bu vakıf medeniyetinin, *sadaka-i câriye* bilinci sayesinde ortaya çıktığı ve fâni dünyayı *ebedî saadete* dönüştürdüğü bir gerçektir.

Dinî, insânî ve ictimâî hizmet ve faaliyetleri yürüten vakıflar, dernekler ve gönüllü kuruluşlar, milletin/ümmetin emek ve sermayesini israf etmemelidir. Bu müesseseler namına tasarrufta bulunan sorumlu şahısların, bilhassa dikkatli harcama yapmaları gerekir. En azından onlar, kendilerinin özel mülkiyetlerinde olan servetlerini harcama esnasında gösterdikleri titizliği göstermek mecburiyetindedirler. Zira ecdadımızdan bize tevârüs eden vakıflar, birer emanet olup sorumluluk isteyen müesseselerdir.

Bu itibarla, yürütülen hizmet ve faaliyetlerde ihlâs, samimiyet ve Allah rızâsı gözetilmelidir. Kamu vicdanını rahatsız eden, onları üzen ve hayal kırıklığına uğratan her hangi bir gelişmenin yaşanması, vakıf temsilcileri ve sorumluları için ciddi bir zafiyet oluşturur. Bundan da hayır müesseseleri yara alır ve itibar kaybına uğrar.